

lőtt a Kapras Emlékkönyvben (*Miscelanea Historico-Iuridica*, Praha 1940, 319—327), akkor ez egy érdemes kutató és egy érdemtelen „tudományos” irányzat csődjét jelenti.

Bónis György

Fischer, Herbert: **Burgbezirk und Stadtgebiet im deutschen Süden. Wiener Rechtsgeschichtliche Arbeiten.** 3. köt. Herold, Wien—München 1956, 101 old.

A gráci egyetem professzora azt a célt tűzte maga elé, hogy az utóbi időben fellendült német jogi topográfia kereteit a városokon túl a vidékre is kiterjessze. Szemlélete tehát nem egyetlen települést fog át, hanem az egész dél-német (és részben észak-olasz) területet. Mindamellettt óvakodik attól, hogy a jelenségek sokféleségét valamilyen egyetemes érvényű elméletbe próbálja szorítani. Választott témája, akárcsak a település áthelyezésével foglalkozó régebbi könyvében (1952, elismerően ismerteti: *Tanulmányok Budapest múltjából.* XII. köt. Bp. 1957, 536—537), eredeti: a bajor, alemann és osztrák jogterületen fennállott városok külső területének kialakulása és jogi szervezete. A terület azonban nemcsak fizikai értelemben áll itt, hanem a városban központosuló vidéki, földesúri egységek összességéeként. A külső városterület Fischer szerint hat különböző szempontból vizsgálható. Ezek: az antik városterület továbbbélése; a kora- vagy javaközépkori várkerület felhasználása; a városi immunitás kiterjesztése, kapcsolatban egy távolabbra nyúló békeövezet és az önálló bírósági kerület elismerésével; külön gazdasági terület kialakulása a közeli forgalom vagy a távolsági kereskedelem szolgálatában; a Stadtallmende kiépítése, tehát a közösségi földbirtoklás közjogi célzattal; végül a város hatalmi köre, amely odáig fejlődhetik, hogy maga a város emelkedik tartományúrrá.

Ez ugyancsak gazdag program; s a könyv nem is foglalkozik valamennyi kérdéssel, hiszen címének megfelelően elsősorban a várkerület és a városterület viszonya érdekli. Az egyes fejezetek tárgya: a városterületnek a vártól független elemei; az antik városterület; várkerület és védelmi körzet; várkerület és gazdasági terület; várkerület és illetékességi kör. A szerző módszere megnehezíti az ismertetést. Mintha a hatalmas irodalom regisztrálására és a megoldási lehetőségek, fejlődési változatok bemutatására törekednék. A jegyzetekben adott bibliográfia becslésünk szerint kb. a terjedelem felét foglalja el. Mind az egyes fejezetekben, mind a kötet végén hiányzik az eredmények összefoglalása. A néha túlságosan bő bibliográfia nem hagyja figyelmen kívül a szláv népek irodalmát sem, sőt magyar műveket is idéz. Sajnálatos, hogy a magyar vármegyékre vonatkozóan csak múlt századi munkákat ismer, s alkalmasint másodkézből. Innen erednek kisebb pontatlanságai, pl. Váczi (!) „Die Erste Epoche des ung. Königtums” című munkáját „Die Erste Periode...” címen említi, Pukánszky „Német polgárság magyar földön” című műve pedig fordításban „Deutscher Burgenbau

auf ung. Boden" lesz (41, 71. old.). Érdekes, hogy a gazdasági vonatkozásban Győr 1271. évi, a bíraskodásnál Pozsony 1291. évi kiváltságlevelét is idézi (54, 90 old.), nem feledve a bécsieknek IV. Béla által biztosított kereskedelmi kiváltságait sem a magyar városokban (57. old).

A könyv nagy anyagából a várkerület és a honvédelmi körzet összefüggését emelnénk ki, amely számunkra is jelentős. Az olvasóban az a benyomás támad, hogy a magyar vármegyék eredeténél gyakran (és joggal) emlegetett frank—bajor comitatus sokkal bonyolultabb és időben differenciáltabb intézmény, mint kutatásunk fel szokta tenni. A Karoling-kori várkerületeket nemegyszer germán népi várakra vezeti vissza, így a kvádokéit véli felfedezni Nyitra, Pozsony és Lundenburg (Břeclav) esetében. Rámutat a kölcsönhatásra a délnémet és szláv városvezet között, a prioritás eldöntését az egyes esetekre hagyva. Kiemeli a kalandozások korának (die Ungarnzeit) a városépítésekre és a várkerületek kiterjedésére tett hatását. A német településeken túl tekintve „Nachbildungen” megjelöléssel illeti a magyar vármegyéket és a cseh kasztellániákat, ami persze túlságos leegyszerűsítése a kérdésnek (35—41. old.).

Mindössze arra kívántunk itt rámutatni, hogy F. könyve a magyar kutató számára is érdekes és tanulságos olvasmány. Polgári szemlélete alapján véve mentes az Ostforschung agresszív nacionalista vonásaitól. Bizonyára megérné a fáradságot, ha a városok külső területének kérdésére a magyar történetírás is figyelmet fordítana.

Bónis György

Patze, Hans: **Recht und Verfassung thüringischer Städte.** Thüringische Archivstudien. 6. köt. H. Böhlau Nachf. Weimar 1955, XXIII. + 299 old.

Az 1937-ben alapított Tübingi Történeli Bizottság tervbe vette a felszabadulás óta Tübingia keretében egyesített 127 város jogszabályainak kiadását, s ennek során megbízta a szerzőt az egykori szász-altenburgi hercegség tíz városa okleveleinek összegyűjtésével. P. mintegy a készülő forráskiadvány bevezető tanulmányának tekinti könyvét, amely egyrészt a szükségképpen kimaradó elszórt jogtörténeli adatokat akarja hozzáférhetőkké tenni, másrészt a kiadvány olvasóit szeretné a tárgyaló városok szervezeti és jogfejlődésében eligazítani. A szerző mint altenburgi levéltáros átkutatta az ottani tartományi és a szóba jövő városi levéltárakat; a jogtörténelileg jelentős oklevelek regesztáit városonként függelékben adja.

A Bevezetés után a könyv fejezetei a következő városokkal foglalkoznak: Altenburg, Eisenberg, Gössnicz, Kahla, Lucka, Meuselwitz, Orlamünde, Ronneburg, Schmölln, Stadtroda. Súlyánál fogva egyharmad résznél több hely jut magának Altenburgnak. A tíz városnál, amennyiben az anyag megengedi, az illető fejezeten belül a következő kérdésekről